

Araştırma Makalesi • Research Article

Gençler Arası Şiddetin Nedenlerini Belirlemeye Yönelik Alan Çalışması Elazığ İli Örneği

Elazığ Province Case Study On Determining The Reasons Of Violence Among Teens

Yeşim Kubar^{a*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 23190, Elazığ/Türkiye
ORCID:0000-0002-3439-9430

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 14 Ekim 2018

Düzeltilme tarihi: 26 Aralık 2018

Kabul tarihi: 17 Ocak 2019

Anahtar Kelimeler:

Şiddet

Şiddet Türleri

Ekonomik Şiddet

Genç Şiddeti

ÖZ

Günümüzde de genç ve ergen gruplarında artan şiddet olgusu dikkat çekmektedir. Şiddete yönelen faktörler kişilik özellikleri, ailevi özellikler ve okul ortamına ait özellikler olarak sınıflandırılmaktadır. Şiddet türlerine eğilimi etkileyen sebeplerin tespit edilmesi ve bu nedenlerin özel ve devlet okullarında farklılık gösterip göstermediğinin ortaya çıkarılması bu çalışmanın amacını teşkil etmektedir. Çalışma Elazığ ili merkez ilçeye bağlı olan devlet ve özel liselerde gerçekleştirilmiş 42 liseye anket uygulaması yapılarak tamamlanmıştır. Çalışmada; lise öğrencilerinin çoğunun yaşamlarında şiddetin var olduğu ve bunu sıklıkla arkadaş ve okul ortamında yaşadıkları, şiddeti daha çok “dayak ve kavga” gibi fiziksel boyutuyla tanımladıkları, cinsiyetin, sınıfın, özellikle babanın ve annenin işsiz olmasının, ekonomik durumun, gelir seviyesinin şiddet eğiliminde etkili faktörler olduğu sonucu ulaşılmıştır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 14 October 2018

Received in revised form 26 December 2018

Accepted 17 January 2019

Keywords:

Violence

Sort of Violence

Economic Violence

Young Violence

ABSTRACT

Today, the phenomenon violence increasing in the young and adolescent ages attracts attention. The factors directing to violence are classified as personality traits, familial characteristics, and characteristics belonging to school environment. The aim of this study is to identify the causes affecting the tendency to the sort of violence and reveal whether or not these causes becomes different in the private and public schools. The study was carried out in the public and private high schools under the central district of the province Elazığ and completed by administering survey in 42 high schools. In the study, it was concluded that there was violence in the lives of most of high school student; that they experienced this in the classmate and school environments; that they defined violence in its physical dimensions such as “beating and fighting”; that the gender, class, especially the mother and father that are unemployed, economic state, and income level were the effective factors on propensity for violence.

1. Giriş

Geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren, teknolojinin kullanımıyla birlikte farklı şekillerde yaşanmaya devam eden önemli konulardan biri şiddet olgusudur. Şiddet insan haklarına yönelik ciddi bir tehdittir ve çözülmesi zorunlu olarak 21. yüzyılın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde,

insanların toplumsal sorunlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir (<http://nces.ed.gov/pubsearch>).

Şiddet olayının açığa çıkmasının birçok nedenin vardır bu yüzden şiddet, biyo-psiko-sosyal bütünlük içinde ele alınmaktadır. Dünya çapında 49 toplum üzerinde yürütülen bir araştırmada, sosyal şiddet ve anti-sosyal davranışın ortak bir tablosu oluşturulmaya çalışılmış araştırmacılar, şiddeti

* Sorumlu yazar/Corresponding author
e-posta: ykubar@firat.edu.tr

yaratan unsurları ferdi gelir eşitsizliği, siyasi şiddet, bolluk, sosyal hareketlilik, sosyo - kültürel heterojenlik, sosyal değişme oranı ve nüfus büyüklüğü olarak ifade etmişlerdir (Özerkmen, 2012:8). Şiddet farklı özellikler dikkate alınarak farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır:

Fiziksel Şiddet: itmek, tokat atmak, tekmelemek, yumruklamak, kol-bacak kırmak, saçından sürüklemek, temel ihtiyaçları kısıtlamak, yaralamak vb. etkileşimler olarak tanımlanmaktadır.

Sözlü Şiddet: sürekli eleştirmek, aşağılamak, küfür, tehdit, katılımı engellemek, sorgulamak, bağırarak, lakap takmak, alay etmek, hakaret, küçümsemek vb. davranışlar olarak tanımlanmaktadır

Duygusal Şiddet: gruptan dışlama, küçük düşürme, ayrımcılık yapma, eşyaya zarar verme olarak tanımlanmaktadır.

Ekonomik Şiddet: parasını almak ve geri vermemek, istemediği işte çalıştırmak, çalıştırmamak, işe yollamamak veya zorla çalıştırmak, eline hiç para vermemek vb uygulamalar olarak tanımlanmaktadır.

Cinsel Şiddet: ilişkiye zorlamak, tecavüz, başka kişilerle cinsel ilişkiye zorlamak, kadınlığın/erkekliğini aşağılamak, taciz, namus ve töre baskısı vb. olarak tanımlanmaktadır (Birimoglu, 2012: 14-15).

Psikopatoloji Kuramı (Aile İçi Şiddete Kuramsal Bakış): Şiddet uygulayan kişilerin %60-72 sinde alkol ve madde kötüye kullanımı gözlenirken, %85 inde antisosyal, edilgen-saldırganparanoid kişilik özellikleri, öfke denetiminde sorunlar, dürtü denetim bozuklukları gözlenmektedir. Ailesinde tekrarlı bir şekilde şiddet gören kişilerde depresyona daha fazla rastlanmaktadır. Şiddet davranışı sonucunda öfkenin bir şekilde bastırılması ile ortaya çıkan depresyon, bu kişilerde impulsif suisid girişimine neden olmaktadır (www.Aic.Gov.Au/Publications/Proceedings/27/Roberts.Pdf).

Sosyal Öğrenme Kuramı-Şiddetin Aktarılması: Şiddet sorununun önemli noktalarından biri, kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Şiddet uygulayan yetişkinlerin büyük bölümünde çocuklukta aile içi şiddete maruz kalma öyküsü saptanmaktadır. İçselleştirilen öfke, korku ve çökkünlük duyguları, kişinin tutum ve davranışlarını yaşam boyu etkileyebilmektedir. Şiddet ve ihmal sonucu oluşan intrapsişik yapı, çoğu kez yine çeşitli biçimleriyle şiddeti doğuran bir saldırganlık kaynağı olmaktadır (Vahip, 2002: 302-306). Çocukta şiddet davranışının ilk belirtileri umursamazlık şeklinde kendini göstermekte, çocuk arkadaşına, kardeşine, hayvanlara karşı zalimce davranabilmekte ama sonuçlarından dolayı acı çekmemektedir. Gençlik ve ergenlik döneminde davranışlarına sınırlandırma getirildiğinde şiddet davranışının uygulayıcısı haline dönüşebilmektedir. Aile içerisinde erkek çocuk gördüğü ve öğrendiği şiddeti ileride eşine veya çocuklarına uygulamaya yatkın olmakta, kız çocukları baba evinde gördüğü ve içselleştirdiği şiddeti, eşinden gördüğünde olağan karşılamaktadır (Chase vd.,2001: 567-572).

Kültür Kuramı: 21. yüzyılda şiddetin evrenselliği ve yaygınlığı, ürkütücü boyutlara ulaşmıştır. Aile içinde

başlayan şiddet, modern toplumlarda iktisadi sistemlerin etkisiyle topluma yayılıp meşrulaşmakta; kadınlara ve çocuklara yönelik kötü ve şiddet içerikli uygulamalar, geleneksel kültürün öğeleri olarak sürdürülmektedir. Dünya çapında yapılan çalışmalarla kadına karşı şiddetin cinsiyet rollerinin katı bir şekilde tanımlandığı ve bunun için baskının yapıldığı, erkekliğin; sertlik, egemen olma ile bağdaştırıldığı yerlerde en yaygın şekilde görüldüğü belirlenmiştir. Aile içi ilişkiler düzeyinde kültürler arası çalışmalar, aile içinde servetin ve karar verme yetkisinin erkeğin kontrolünde olmasının ve eşler arasındaki uyumsuzluğun, istismarın kuvvetli bir nedeni olduğunu göstermiştir (www.Apa.Org/Books/431639a.Html - 7k).

Şiddet farklı şekillerde tanımlanıp farklı türlere ayrıldığı gibi, farklı kültürlerde de farklı anlamlar içerebilmektedir. Doğu ya da Batı kültürlerinde şiddetin kullanılma maksadından, yöntem ve çeşidine kadar pek çok farklılık görülebilmektedir (Çakır, 2007: 22). Şiddetin insan hayatın da kaybettirdikleri düşünüldüğünde, gerekli önlemlerin alınması gündemi meşgul eden konuların başında gelmektedir. Şiddet için alınan önlemler etkili olursa, şiddetin görülme sıklığında kendiliğinden azalma olacağı bu nedenle, toplumu bilinçlendirme, seminerler düzenleme ve eğitim kalitesinin yükseltilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Evlerde, sokakta, futbol sahalarında yaşanan şiddet olaylarının son zamanlarda okullarda da yaşanıyor olması dikkat çekicidir. Medyada, okullarda yaşanan şiddet olaylarına ilişkin haberlerin yer alması çocuk ve ergenler arasında şiddet içeren olayların artması, şiddetin nereden kaynaklandığını anlama, meydana geldiğinde şiddeti azaltacak ve önleyecek yapıcı yollar bulma konusunda yapılan çalışmaları artırmaktadır. Ergenlik döneminde, bireyler arasında çatışma doğuracak birçok yeni sorumluluk ve kimlik oluşturma gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan çatışmalar hem içsel hem de toplumla yaşanmakta, genç bireyler arasında topluma karşı bir başkaldırı olarak ortaya çıkmaktadır. Gençlik dönemi, risk alma davranışının en çok yaşandığı dönem olarak kabul edilmektedir (Gelbal,2006;28-31). Ergenlik döneminde bireyler, kendilerini önemsiz hissedebilmekte, şiddet ile yaşamını olumsuz kılan her şeyi yok edebileceğine inanarak sorunlar karşısında şiddeti kullanabilmektedirler. Gençleri şiddete yönelten önemli etkenlerden biri de gençlerin aileleridir. Aile içinde şiddetin yaygın olarak görülmesi, ailenin sosyo-ekonomik durumu, yaşanılan sosyal çevre, gençleri şiddete yönlendirmektedir (Deveci ve ark., 2007). Şiddet davranışı gösteren gençlerin aile içi ilişkilerinde roller, iletişim, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme gibi konularda sorunlar yaşandığı gözlenmektedir (Avcı ve Güçray, 2010). Çocukların, gençlerin, kadınların ve erkeklerin şiddetten korunması özel bir önem taşımaktadır. Bu gruplar arasında çocuklar ve gençler için okulların, sosyal yaşam alanlarında karşılaştıkları şiddetin etkilerini azaltabilecek özellikleri barındırması beklenmekte ancak bazen şiddet kaynağı da olabilmektedirler. Okulda şiddet, olarak adlandırılan şiddetin bu biçimi, duygusal, sözel, fiziksel, cinsel, ekonomik vb. gibi tüm şiddet türlerini içerebilmektedir.

Gençlik gibi, insanın dinamik, korkusuz, verimli döneminin incelenmesi, enerjik yapısından yararlanılması insanlık için oldukça önemlidir. Gençlik, bütün sosyolojik kurumların;

eğitim, aile, din, ekonomi, siyaset üzerinde durduğu ve ilgi alanı oluşturduğu varlık ölçөгüdür. Gençlik dönemi, nüfus hareketleri içinde demografik açıdan oluşan göç vb. sorunların içine çekilerek, sıra dışı ve yasadışı sektörlerin etkisinin arttığı bir dönemdir (Filiz, 2000: 117). Bu nedenle, orta öğretim öğrencilerinin çevresi ve gittiği okullar itibariyle çeşitli ideolojilerle şartlandırılması mümkündür (Yarman, 2000:137).

Gençlerin ruhsal açıdan toplumsallaşma süreci dışında kalması, yüksek idealler yerine, insanlara karışmaktan hoşlanmayan, çaresizlik içindeki psikolojik-ruhsal yapılarıyla; kırılcılık, agresiflik, şiddet ve vahşet gibi örüntüler geliştirmesine neden olmakta siyasal ve sosyal entegrasyon, patolojik mantık kurgularıyla çağın hastalığı olarak ifade edilmektedir. Çağımızın bu hastalığı, siyasal yabancılaşma psikolojik, yalnızlaşma ve sosyolojik şiddet örüntülerini içermektedir. Bu paradigmalardan bakıldığında; Türkiye’de Gençlik sorunlarının analizi büyük bir önem taşımaktadır (Tuncay, 2000: 234).

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile “küresel kültür”, bireyin yaşamını bir bütün olarak etkilemektedir. Bu etki ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve ahlaki alanda da kendini göstermektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini iyice hissettiren küreselleşmenin, ahlak üzerinde önemli negatif etkilerinin olduğu tartışılmaktadır. Ahlaki değerin yitirilmesi günümüz dünyasının en önemli sorunlarından birisidir. Özellikle gençler arasında görülen şiddet, cinayet, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi sorunlara ek olarak bu dönemde yaşanan ruhsal bunalımlar ve intiharlar bireysel nitelikli olmaktan çıkmış toplumsal hatta küresel ölçekte problemlere dönüşmüştür. Ahlaki değer sorunu ve şiddet sorunlarının çözümü için ülkeler sağlık ve sosyal politikaları üzerinde düzenlemeler yapmakta her geçen gün artan oranda ekonomik kaynak ayırmak durumunda kalmaktadırlar. Bu tür toplumsal nitelikli sorunlar büyük oranda gençler arasında görülmektedir. Bu nedenle problemlerin çözümü sadece ekonomik ya da sosyal politikalarla değil, eğitim politikaları ile de ciddi şekilde ilişkilidir. Gençler bu sorunların çoğunu ergenlik döneminde yaşadığı için ilgili dönemde verilecek olan ahlak eğitimi, doğru sosyalleşme, fiziksel aktivitelere teşvik, şiddete karşı davranışlar büyük önem taşımaktadır (Turan, 2013:273).

Okulda şiddete yönelen gençlerin büyük bir kısmı, şiddete başvurmanın kendilerini ve ailelerini tehditlerden korumak için gerekli olduğunu düşünmektedirler. Bu görüşe sahip gençler sık sık kavgalara karışmakta, silah taşımakta, akranlarını ve öğretmenlerini tehdit edebilmektedirler (Everett ve Price, 1995; Malek ve ark., 1998). Ancak önemli bir sorun, gençlerin şiddet içeren davranışlar sergilemelerine rağmen kendilerini zorba olarak görmemeleridir (Quinn ve ark., 2007). Bu durum, şiddetin içselleşerek, hayatın bir parçası olarak görülmesine neden olmakta kişilerin şiddete yönelme eğilimini, şiddetin uygulandığı durumlara karşı tepkisizliği artırmaktadır.

Bu çalışma, şiddet olaylarının 15– 18 yaş grubu arasında yüksek seviyelere ulaşması ve bu yaş grubunun risk faktörü oluşturması nedeniyle, lise öğrencilerinin eğitim gördüğü orta eğitim düzeyinde gerçekleştirilmiş, lise öğrencilerinin şiddetle karşılaşma ve şiddeti algılama durumlarını, şiddet eğilim düzeylerini ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

2. Literatür Taraması

Okullarda şiddet olgusu dünya üzerinde pek çok ülkenin önemli sorunları arasındadır. Şiddet kavramına yönelik yurt dışı çalışmalar da, eğitim ortamlarında saldırganlık ve şiddetin artması sebebiyle okullarda şiddet kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (<http://www.schoolsafety.us/School-Crime-and-Violence-Statistics>).

Ulusal okul birliği tarafından, 700 okulun yer aldığı araştırmanın sonucunda okullarda şiddet eğiliminin büyük bir artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Şiddete yönelik çalışmalarda, ABD’de 1986 yılından başlayarak 4 yıllık süre içinde okullarda 71 kişinin tabancayla öldürüldüğü, 201 kişinin ciddi biçimde yaralandığı, 242 kişinin tabanca kullanılarak rehin alındığı tespit edilmiştir (Pietzak ve Petersen, 1998:23-26).

ABD’de 1999-2000 yılları arasında bütün devlet okullarının yer aldığı bir çalışmada, okulların %71’inde en az bir defa şiddet yaşandığı, %20’nde ise ciddi şiddet olaylarının yaşandığı belirlenmiştir. 2001 yılında yapılan bir çalışmada ise 12-18 yaş grubu gençler arasında hırsızlık, ateşli silah kullanma, zorbalık gibi 764.000 suç işlendiği belirtilmiştir (Miller ve Chandler, 2004:6).

Avrupa Konseyi’nin 2-4 Aralık 2002 tarihleri arasında düzenlediği “okullarda şiddetin önlenmesi ve şiddetle mücadele için yerel ortaklıklar” konulu konferansın da, okullarda şiddetin yeni bir olgu olmadığı, ancak son yıllarda özellikle okulların kendilerini ve toplumu etkileyen zorluk ve gerilimlerden uzak tutulamaması nedeniyle, şiddet olayında büyük değişimlerin yaşandığı vurgulanmıştır (Avrupa Konseyi, 2002).

Ülkemizde okullardaki şiddet olaylarıyla ilgili olarak yapılmış bazı araştırmalara göre:

Pişkin (2003) şiddete yönelik çalışmasında, çocukların %35’inin zorbalığa uğradığını, hem zorbalığa uğrayan hem de zorbalık edenlerin oranının % 30, sadece zorbalık edenlerin oranının % 6 olduğunu belirtmiş, erkeklerde bu duruma daha fazla rastlandığını, zorbalığın %34 ile fiziksel, %29 sözel, %21 dolaylı, %11 eşyalara zarar verme biçiminde gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır.

Kapçı (2004) çalışmasında, ilköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısı gibi değişkenlerle ilişkisini araştırmış, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin %40 oranında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldıklarını ve zorbalığın demografik değişkenlerden çok psikolojik değişkenlerle ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özcebe, Üner ve Çetik 2004 yılı çalışmalarında, Ankara’da 400 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %19,8’nin çakı, bıçak, kuru sıkı tabanca ve tabanca taşıdığını, öğrencilerin %8,8’nin şiddet uyguladığını, %16,1’nin şiddete maruz kaldığını, %20,6’sının ise hem şiddete maruz kaldığını hem de şiddet uyguladığını, öğrencilerin en fazla fiziksel şiddet sonra da duygusal şiddet uyguladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Kızmaz (2006) çalışmasında, okullarda meydana gelen şiddet davranışlarına neden olan öncül risk faktörlerini, düşük düzeydeki akademik başarı, okula bağlılık oranının

düşüklüğü, okul koşulları, çeteye katılmalar olarak ifade etmiştir.

Eke ve Ögel (2006) çalışmalarını, İstanbul'da lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirmişler, öğrencilerin yarısının son bir yıl içinde en az bir kez fiziksel kavgada bulduklarını, fiziksel kavga sonucu, yaralandığını belirtenlerin oranının %15.4, başkasını yaralayanların oranı %26.3, bıçak, çakı ya da benzeri kesici alet taşıyanların oranı %22.6, ateşli silah taşıyanların oranı %9.8 olduğunu; araştırmaya katılan öğrencilerin %10'unun çete üyesi olduklarını belirtmişlerdir.

Yurtal ve Cenkseven (2006) çalışmalarında, ilköğretim okullarında erkek öğrencilerin daha fazla zorba davranışlara maruz kaldıklarını, zorbalığın en fazla okul bahçesinde yaşandığını ve zorba davranışlarda bulunanların daha çok erkek ve yaşça büyük öğrenciler olduklarını tespit etmişlerdir.

Sevim ve Ataş (2015) Sütçü İmam Üniversitesinin de okuyan 994 kadın ve erkek öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada, kadın ve erkeklerin şiddet ile ilgili farklı görüşlere sahip oldukları, Erkeklerin kadınlara oranla, şiddete daha ılımlı baktıkları, şiddeti haklı kılacak gerekçeler ortaya koydukları, özellikle kadına yönelik şiddetin kaynağını kadınlarda gördükleri, genel olarak; gençliğin büyük oranının şiddete karşı olumsuz yönde bir tutum içerisinde oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

MEB 2016 raporunda, orta öğretim düzeyindeki öğrencilerin disiplin sorunlarının azaltılması için yapılması gereken en önemli şeyin, öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere daha fazla yönelmelerini sağlamak olduğunu, enerjisini bu tarz faydalı alanlara kanalize eden öğrencilerin daha az disiplin olayına karıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Disiplin sorunlarının fazla yaşanmasında etkili bir diğer faktörün, okulun çevresel özellikleri olduğuna işaret edilen raporda, 'nispeten şehir dışında olan ve merkezdeki çarşı, kafe ve dış etkenlere açık yerlerden uzak okullarda daha az disiplin sorunları yaşandığı be nedenle okulların merkezden uzak alanlarda konumlandırılmasının bir çözüm olabileceği' değerlendirilmesinde bulunulmuştur (MEB,2016).

Okullarda özellikle de liselerde meydana gelen şiddet olaylarının diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda artış gösterdiği görülmektedir. Okullarda görülen şiddet olaylarının hem eğitim-öğretim etkinliğinin hem de geniş bir çerçevede bireyin ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyeceği dikkate alındığında, önleyici çalışmalara ihtiyacımız olduğu düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Şiddet olaylarının okullarda giderek artması ve alınan önlemlerin disiplin kurallarının dışına çıkamaması, son yıllarda farklı düzeylerde ve türdeki şiddet olayları toplumun genelini kaygılandırarak boyuta ulaşmıştır. Okullarda yaşanan şiddetin, öğrencinin yaşam kalitesini ve başarı düzeyini etkilemesi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Eğitim, toplumsal değişme ve dönüşümün temelini oluşturmaktadır. Şiddet olgusu ise bu durumu engelleyen etmenlerin başında yer almaktadır. Bu nedenle, şiddetin önlenmesine yönelik kalıcı önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu gerekçelerden hareketle, araştırma lise

öğrencilerinin şiddetle karşılaşma ve şiddeti algılama durumlarını, şiddet eğilim nedenlerini ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, gerekli izinler alındıktan sonra, Elazığ merkez ilçede bulunan devlet ve özel nitelikteki 42 liseye uygulanmış, liselerde okuyan öğrencilerle (n=1032) gönüllük ilkesi gereğince yürütülmüştür.

3.1. Anket Uygulaması

Veri toplama aracı olarak literatür araştırması sonucu geliştirilen bir adet anket kullanılmıştır. Anket formu 2 kısım ve 53 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümdeki 21 soru demografik nitelikte, bireyi ve okul ortamını tanımaya yöneliktir. İkinci bölüme yönelik sorular öğrencilerin okul içinde davranışları, öğretmenler ve idarenin tutumları, çevrenin durumunu, ailenin davranışını tespit etmeye yönelik likert ölçeğinde düzenlenmiş 32 sorudan oluşmaktadır. Soruların cevaplanması için likert ölçeği 1 "Hiç bir zaman", 2 "Çok nadir", 3 "Ara sıra", 4 "Sık sık", 5 "Her zaman" şeklinde kodlanmıştır.

3.2. Veri Girişi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anketin uygulaması sonucunda elde edilen veriler SPSS 22 (Statistical Packages For The Social Sciences) paket programında tanımlayıcı ve çıkarımsal olarak değerlendirilmiştir.

4. Bulgular ve Değerlendirme

Bu araştırmada, elde edilen veriler, tanımlayıcı istatistik, bağımsız örneklem T Testi ve Anova Testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Analizler sonucunda, Elazığ il merkezinde özel ve devlet liselerinde öğrenim gören öğrencilerin lise türü farkı olmaksızın şiddet kavramını literatürdeki şekliyle bilmedikleri, en çok sözel şiddeti yaşadıkları ancak birçoğu tarafından şiddet algısı olarak fiziksel şiddetin ifade edildiği daha sonra cinsel şiddet ve ekonomik şiddetin şiddet olarak algılandığı tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin sözel şiddete çok sık maruz kalmaları nedeniyle alışkanlık kazandıkları ve artık şiddet olarak görmedikleri, daha sert, daha ağır, yaralayıcı ve hatta öldürücü boyuttaki eylemleri şiddet olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Şiddetin yaygınlaşmasında medyanın, çevrenin, yoksulluğun ve göçün diğer faktörlere göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçları şiddet olaylarının sıklıkla, gençler arasında özellikle de okullarda yaşandığını doğrulamakta, şiddet olayında aile ilişkilerinin önem kazandığını sevgisiz ve baskıcı bir ortamda yetişen ve şiddet yaşayan çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin olumsuz etkilenerek ileriki yıllarda toplumda birer şiddet uygulayıcı olabileceklerini kanıtlamaktadır. Gençlerin toplumsallaşmasında ailesinden sonra en önemli ortam okullardır. Bu nedenle şiddete müdahalede okullar da önem kazanmaktadır.

4.1. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizi; daha önceden belirlenmiş bir ölçek türüne göre hazırlanmış ankete verilen yanıtların tutarlılığını ölçmektedir. Ölçek türü ordinal veya aralıklı olabilmekte ancak nominal ölçek bu analizlerde

kullanılmamaktadır. Likert ölçeklerin de olduğu gibi hiçbir zaman(1) her zaman (5) tarzı sıralanabilir yanıtlar için güvenilirlik analizi uygulanmaktadır. Bu analiz, soruların birbirleri ile yakınlıklarının derecesini ortaya koymak için yapılmaktadır. Bu analizi yaparken bizim için önemli noktalardan birisi Cronbach's Alpha değeridir. Bu değer;

- 0.00 < a < 0.40 ise ölçek güvenilir değil
- 0.40 < a < 0.60 ise ölçek düşük güvenilirlikte
- 0.60 < a < 0.80 ise ölçek oldukça güvenilir
- 0.80 < a < 1.00 ise ölçek yüksek güvenilirlikte olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada kolaylık olması için, likert ölçekli üç grup soru için kısaltmalar kullanılmıştır. Öğrencilerin kişilik özelliklerine ait 15 adet soru için KİS kısaltması, öğrencilerin okul içerisinde karşılaştığı tavır ve davranışlar için LİS ve öğrencilerinin aile içerisinde karşılaştıkları tavır ve davranışlar için AİS kısaltmaları tercih edilmiştir. Çalışmada anketin likert ölçeği sorularına güvenilirlik analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo-1 de verilmiştir.

Tablo-1: Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha Değeri KİS için	N	Cronbach's Alpha Değeri LİS için	N	Cronbach's Alpha Değeri AİS için	N
,673	15	,681	8	,632	9

Tablo-1 incelendiğinde öğrencilerin kişilik özellikleri ile ilgili 15 adet soru için (KİS) yapılan güvenilirlik analizinde; Cronbach's Alpha değerinin; ,673 çıktığı, öğrencilerin okul içerisinde karşılaştıkları davranışlara ait 8 soru için (LİS) Cronbach's Alpha değerinin; ,681 ve öğrencilerin ailelerinin tutum ve davranışlarına ilişkin sorulara ait (AİS) Cronbach's Alpha değerinin; ,632 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Verilere ait Güvenilirlik Analizi sonuçları, yukarıda ifade edilen değerlerden 0.60 < a < 0.80 arasında değer aldıkları için ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.T Testi ve ANOVA Testi Analiz Sonuçları

Çalışmamızda, yukarıda yer alan ilkeler ve amaçlar doğrultusunda bilimsel araştırmalar incelenmiş ve anket soruları öğrencilerin kişilik özelliklerini yansıtacak şekilde, lise ve aile ortamında karşılaştığı tutum ve davranışları belirlemeye yönelik olarak hazırlanmış, öğrencilerin şiddet hakkındaki düşüncelerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 21 adet demografik değişken, kişiliğe yönelik 15 soru, lise ortamına yönelik 8 soru ve aile içi ortama yönelik 9 soru hipotezlerle sınanmıştır.

4.2.1. T Testi Analiz Sonuçları

Bağımsız iki örneklem T testi, iki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak amacıyla kullanılmaktadır. İki grubun üyeleri birbirinden farklıdır ve gruplar arasında aynı özelliğe sahip üye bulunmaması gerekmektedir. T testi, bir gruptaki ortalamanın diğer gruptaki ortalamadan önemli derecede farklı olup olmadığını belirler. T testi için alternatif hipotezi aşağıdaki gibidir:

Ho: Öğrencilere ait kişisel özelliklerin bağımsız değişken cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilere ait kişisel özelliklerin bağımsız değişken cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Çalışmada; KİS, LİS VE AİS likert ölçekli sorular tek tek ve ortalamaları alınarak t testi için cinsiyet, şiddete uğrayıp uğramadığı, lise türü ve silah ya da kesici alet taşıyıp taşımadığına göre karşılaştırılmış aralarında anlamlı bir fark olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ölçeklerin ortalamaları, çalışmada uygulayacağımız testleri yaparken soruların genel ortalamalarını alarak diğer sorularla karşılaştırma yapmamızı sağlamaktadır. Tablo-2 de cinsiyet ile KİS T testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo-2. Cinsiyet ile KİS ilişkisi T Testi Sonuçları

Sorular	Cinsiyet	N	X	T testi P değerleri
Arkadaşlarım çok tartışmacı olduğumu söylerler	Kız	540	2,0056	,010
	Erkek	490	2,1918	,010
Birden sinirlenirim	Kız	540	3,2185	,161
	Erkek	490	3,3306	,161
Biri çok üzerime geldiğinde ona vurabilirim	Kız	540	2,5259	,000
	Erkek	490	3,3000	,000
Hayatın bana adaletli davranmadığını düşünüyorum	Kız	540	2,9630	,257
	Erkek	490	3,0755	,258
Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur	Kız	540	1,7185	,000
	Erkek	490	1,9959	,000
Sakin biriyim	Kız	540	3,2222	,295
	Erkek	490	3,1306	,295
İnsanların yüzüne gerçek fikirlerimi söylerim	Kız	540	4,0074	,900
	Erkek	490	3,9918	,904
Genelde kıskanç biriyim	Kız	540	3,0556	,016
	Erkek	490	2,8224	,016
Haklarımı korumak için şiddete başvururum	Kız	540	1,8296	,000
	Erkek	490	2,5408	,000
Yabancılara güvenmem	Kız	540	2,6593	,078
	Erkek	490	2,8490	,078
İnsanlar bana nazik davranırsa ne isteyecek diye merak ederim	Kız	540	3,0944	,842
	Erkek	490	3,1122	,842

İstediyimi elde edemediğimde kızgınlığımı gösteririm	Kız	540	2,8000	,790
	Erkek	490	2,7776	,790
Bir çok insandan daha çok kavga ederim	Kız	540	1,7296	,000
	Erkek	490	2,1041	,000
Beni rahatsız edenlere surarak, tepki vermeyerek ilgilenmem.	Kız	540	2,8037	,461
	Erkek	490	2,8694	,461
Arkadaşlarımla aynı fikirde değilsem açıkça söylerim	Kız	540	4,2148	,319
	Erkek	490	4,1429	,320
KİS_ort	Kız	540	2,7899	,000
	Erkek	490	2,9490	,000

Cinsiyet grupları ile KİS soruları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olup olmadığı bağımsız örneklem T testi ile belirlenmiştir. Tablo-2' de KİS sorularının ortalamalarını ifade eden KİS_ort için p değerinin, Kız öğrenciler için 0,00; Erkek öğrenciler için 0,00 olduğu, p değerlerinin 0,05'den küçük olduğu için cinsiyet ile KİS_ort arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tek tek sorulara bakıldığında; Arkadaşlarım çok tartışmacı olduğumu söylerler (,010),Biri çok üzerime geldiğinde ona vurabilirim (,000), Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur (,000), Genelde kiskanç biriyim (,016), Haklarımı korumak için şiddete başvururum (,000), Birçok insandan daha çok kavga ederim (,000) ifadelerinde p değerleri 0,05 değerinden küçük olduğu için Ho hipotezi red edilmekte ve aralarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Diğer ifadeler de p değeri 0,05 den büyük olduğu için Ho hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo-2 de likert ölçeği ortalamalarını veren X değerlerine bakıldığında Arkadaşlarım çok tartışmacı olduğumu söyler ifadesine kız erkek ayrımı olmadan çok nadir cevabını verdikleri, Birden sinirlenirim ifadesine yine cinsiyet farkı olmaksızın ara sıra cevabını verdikleri, İnsanların yüzüne gerçek fikirlerimi söylerim, Arkadaşlarımla aynı fikirde değilsem açıkça söylerim ifadelerine sık sık şekilde cevap verdikleri, Haklarımı korumak için şiddete başvururum, Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur, Birçok insandan daha çok kavga ederim gibi şiddet içeren ifadelere cinsiyet ayrımı olmaksızın çok nadir şekilde cevap verdikleri, KİS_ort baktığımızda ise, genel olarak ifadelerin ara sıra şeklinde yorumladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Lisede şiddete uğruyor musunuz evet hayır grupları ile KİS soruları arasında ilişkiyi belirlemek için t testi yapılmış sonuçlar tablo-3 de verilmiştir.

Tablo-3: Lisede Şiddet ile KİS ilişkisi T Testi Sonuçları

Sorular	Lisede şiddet	N	X	T testi P değerleri
Arkadaşlarım çok tartışmacı olduğumu söylerler	Evet	168	2,3095	,008
	Hayır	864	2,0532	,019
Birden sinirlenirim	Evet	168	3,4881	,017
	Hayır	864	3,2303	,016
Biri çok üzerime geldiğinde ona vurabilirim	Evet	168	3,2679	,000
	Hayır	864	2,8264	,000
Hayatın bana adaletli davranmadığını düşünüyorum	Evet	168	3,4643	,000
	Hayır	864	2,9317	,000
Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur	Evet	168	2,1190	,002
	Hayır	864	1,7986	,008
Sakin biriyim	Evet	168	3,0238	,121
	Hayır	864	3,2072	,133
İnsanların yüzüne gerçek fikirlerimi söylerim	Evet	168	3,9226	,578
	Hayır	864	4,0162	,458
Genelde kiskanç biriyim	Evet	168	3,0060	,601
	Hayır	864	2,9375	,601
Haklarımı korumak için şiddete başvururum	Evet	168	2,5357	,000
	Hayır	864	2,0984	,000
Yabancılar güvenmem	Evet	168	3,0476	,015
	Hayır	864	2,6921	,017
İnsanlar bana nazik davranırsa ne isteyecek diye merak ederim	Evet	168	3,2202	,247
	Hayır	864	3,0810	,254
İstediyimi elde edemediğimde kızgınlığımı gösteririm	Evet	168	3,0298	,013
	Hayır	864	2,7454	,016
Bir çok insandan daha çok kavga ederim	Evet	168	2,3750	,000
	Hayır	864	1,8171	,000
Beni rahatsız edenlere surarak, tepki vermeyerek ilgilenmem.	Evet	168	2,8929	,555
	Hayır	864	2,8218	,568

Arkadaşlarımla aynı fikirde değilsem açıkça söylerim	Evet	168	4,0179	,044
	Hayır	864	4,2141	,072
KİS_ort	Evet	168	3,0480	,000
	Hayır	864	2,8314	,000

Lisede şiddete uğruyor musunuz evet hayır grupları ile KİS soruları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olup olmadığı bağımsız örneklem T testi ile belirlenmiştir. Tablo-2' de KİS sorularının ortalamalarını ifade eden KİS_ort için p değerinin, 0,00 olduğu ve p değerlerinin 0,05'den küçük olduğu için, lisede şiddet ile KİS_ort arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tek tek sorulara bakıldığında; Arkadaşlarım çok tartışmacı olduğumu söylerler (,010), Biri çok üzerime geldiğinde ona vurabilirim (,000), Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur (,000), Genelde kışkırtıcı biriyim (,016), Haklarımı korumak için şiddete başvururum (,000), Bir çok insandan daha çok kavga ederim (,000) ifadelerinde p değerleri 0,05 değerinden küçük olduğu için Ho hipotezi red edilmekte ve aralarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Diğer ifadeler için p değeri 0,05 den büyük olduğu için Ho hipotezi kabul edilmektedir. Arkadaşlarım çok tartışmacı olduğumu söylerler, Birden sinirlenirim, Biri çok üzerime geldiğinde ona vurabilirim, Hayatın bana adaletli davranmadığını düşünüyorum, Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur, Haklarımı korumak için şiddete başvururum, İstedigimi elde edemediğimde kızgınlığımı gösteririm, Bir çok insandan daha çok kavga ederim ifadelerinin p değerleri ,000 ile,005 arasında değerler aldıkları ve ,005 değerinden küçük olduğu için aralarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmış yani H1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.2.2. ANOVA Analizi

Varyans analizi iki ya da daha fazla gruba ait ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ile ilgili hipotezleri test etmek için kullanılmaktadır. Eğer ikiden fazla grubun ortalamaları karşılaştırılacak ise F Testi diğer bir ismiyle Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmaktadır. İki den fazla grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test eden ANOVA analizinin alternatif hipotezleri aşağıdaki gibidir.

HA1:Ailenin geliri ile KİS arasında anlamlı bir farklılık vardır.

HA2:Ailenin geliri ile LİS arasında anlamlı bir farklılık vardır.

HA3:Ailenin geliri ile AİS arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Hipotezler ortalama değişkenler ve tek tek sorular ile demografik değişkenlerin p değerlerine göre yorumlanmıştır. Eğer p değeri 0,05 den küçük ise HA hipotezi kabul edilmekte değişkenler arasında anlamlı farklılıklar olduğu şeklinde yorumlanmaktadır, p değeri 0,05 den büyük ise HA reddedilmektedir.

Çalışmada, aile geliri KİS, LİS, AİS gibi bağımlı değişkenler hem tek tek soru olarak hem de ortalaması alınarak ilişkilendirilmiş, p değerleri 0,05 den küçük

bulunmuş ve HA kabul edilerek aralarında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aşağıda bu değişkenlere ait değerler tablo da verilmiş ve yorumlanmıştır. Tablo-4 de Aile geliri ile KİS soruları arasındaki ilişkinin ANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Tablo-4 de ankete katılan öğrencilerin aile gelirleri ile KİS_ort ve 'Biri çok üzerime geldiğinde ona vurabilirim, Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur, Sakin biriyim, Haklarımı korumak için şiddete başvururum, İstedigimi elde edemediğimde kızgınlığımı gösteririm, Birçok insandan daha çok kavga ederim' ifadelerinde p değeri 0,05'den küçük olduğu için aralarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Varyans analizi, karşılaştırılan grupların hangileri arasında fark olduğunu bildiremez. Bu nedenle anlamlı fark bulunduğu zaman bu farkın hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını bulmak amacıyla Post-Hoc testi ile karşılaştırmaların yapılması gerekmektedir. Post-Hoc testlerinde birçok seçenek bulunmaktadır. Hepsinin temel işlevi aynıdır. Çok sayıda Post-Hoc teknik bulunmaktadır ve hangisinin kullanılacağına karar verilirken belirleyici öncelik varyansların homojenliğidir. Varyansların homojen bulunmasına veya bulunmamasına bağlı olarak farklı teknikler tercih edilmektedir. Gruplar arasında fark var ise; varyansların homojenliği testi tablosundaki p (anlamlılık(sig)) değeri incelenir, p>0,05 ise varyanslar homojen dağılmıştır, p<0,05 ise varyanslar homojen dağılmamıştır yorumu yapılır.

Varyanslar homojen dağılmışsa, genellikle Tukey testi tercih edilmektedir. Varyanslar homojen dağılmamışsa genellikle Tamhane's T2 testleri Post- Hoc testleri olarak belirlenmektedir. Tablo-12 de Post-Hoc testi için yapılan homojenlik testi sonuçları; p=0,05 karşılaştırmak için hesaplandığı da ,065; ,329; ,203; ,540; ,070; ,645; ,925; ,163; ,117; ,056; ,687; ,607; ,016; ,958; ,849; ,403 gibi 0,05'den büyük sonuçlar elde edilmiştir.

Bu nedenle Post Hoc için Tukey testi tercih edilmiş, test sonuçları Post Hoc sütununda verilmiştir. Tablo-4 de Post Hoc sütununda; Aile geliri; Çok düşük (1), Düşük (2), Orta (3), Yüksek (4), Çok yüksek (5) şeklinde numaralandırılmış ve her grubun ikişerli karşılaştırmaları yapılarak karşılaştırılan grupların ortalamaları arasındaki farklıklar numaralarla ilişkilendirilerek p değeri olarak verilmiştir. Tablo-4 de Post-Hoc sütununda KİS_ort göre 1-2=00; 2-1=00; 3-1=00; 4-1=,02 ve 5-2=,04 çok düşük gelir düşük gelir, orta gelir çok düşük gelir, yüksek gelir çok düşük gelir ve çok yüksek gelir düşük gelir arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo-5 de ankete katılan öğrencilerin aile gelirleri ile Anne veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşırım ifadesi dışındaki tüm ifadelerde p değeri 0,05'den küçük olduğu için aralarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Varyans analizi, karşılaştırılan grupların hangileri arasında fark olduğunu belirleyemediği için bu farkın hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını bulmak amacıyla Post-Hoc testi uygulanmış, Post-Hoc testi için yapılan homojenlik testi sonuçları; p=0,05 karşılaştırmak için hesaplandığı da ,026 ,000 ,000 ,004 ,024 ,013 ,011 ,020 ,014 ,000 gibi 0,05'den küçük sonuçlar elde edilmiştir. Varyanslar homojen dağılmadığı için Tamhane's T2 testleri Post- Hoc testi olarak belirlenmiş test sonuçları Post Hoc sütununda verilmiştir.

Tablo-5 de Post-Hoc Annem veya babam hata yaptığım zaman beni azarlarlar ifadesine göre; 1-2=,020; 2-1=,020 ve 3-1=,006 çok düşük gelir düşük gelir, düşük gelir ile çok düşük gelir, orta gelir ile çok düşük gelir arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, annem veya babam işleri yoğun olduğu için benimle az ilgilenirler ifadesine göre; 1-4=,002; 2-4=,004; 3-4=,011; 4-3=,011 çok düşük gelir yüksek gelir, düşük gelir ile yüksek gelir, orta gelir ile yüksek gelir, yüksek gelir ile orta gelir arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo-6 da ankete katılan öğrencilerin aile gelirleri ile okula gidip gelirken tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım ifadesi dışındaki tüm ifadelerde p değeri 0,05'den küçük olduğu için aralarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gruplar arasındaki farkın, hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını bulmak amacıyla Post-Hoc testi uygulanmış, Post-Hoc testi için yapılan homojenlik testi sonuçları; $p=0,05$ karşılaştırmak için hesaplandığına da, ,002, ,038, ,007, ,047, ,014, ,000, ,040, ,000, ,016 gibi 0,05'den küçük sonuçlar elde edilmiştir. Varyanslar homojen dağılmadığı için Tamhane's T2 testleri Post-Hoc testi olarak belirlenmiş test sonuçları Post Hoc sütununda verilmiştir.

Tablo-6 de Post-Hoc Okulda, bazı öğretmen veya idareciler bana sözlü şiddet uygularlar ifadesine göre; 1-2=,001; 2-5=,041; 3-1=,002; 4-1=,014; 5-2=,041, çok düşük gelir ile düşük gelir, düşük gelir ile çok yüksek gelir, orta gelir ile çok düşük gelir, yüksek gelir ile çok düşük gelir, çok yüksek

gelir ile düşük gelir arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, Öğretmenim, sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar ifadesine göre; 1-2=,032; 4-1=,016 çok düşük gelir ile düşük gelir, yüksek gelir ile çok düşük gelir, arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, Hata yaptığım zaman öğretmenim bana fiziksel şiddet uygular ifadesine göre, 1-2=,002; 3-1=,004; 4-1=,006 çok düşük gelir ile düşük gelir, orta gelir ile çok düşük gelir, yüksek gelir ile çok düşük gelir, arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, Okul çevresinde uyuşturucu madde, sigara, hap vs. satanlar vardır ifadesine göre, 1-2=,021; 3-1=,017; 4-1=,028 çok düşük gelir ile düşük gelir, orta gelir ile çok düşük gelir, yüksek gelir ile çok düşük gelir, arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, Okul çevresinde yolumuzu kesip harçlıklarımızı bizden zorla alan kişi veya gruplar bulunmaktadırlar ifadesine göre; 2-5=,012; 3-5=,013; 4-5=,029 düşük gelir ile çok yüksek gelir, orta gelir ile çok yüksek gelir, yüksek gelir ile çok yüksek gelir, arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, LİS ort göre; 1-2=,001; 2-5=,007; 3-5=,024; 4-5=,034 düşük gelir ile düşük gelir, düşük gelir ile çok yüksek gelir, orta gelir ile çok yüksek gelir, yüksek gelir ile çok yüksek gelir arasında p değerleri 0,05 den küçük olduğu için ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo-4:Aile Geliri İle KİS Soruları ANOVA analizi

		N	X	P	Post Hoc
Arkadaşlarım çok tartışmacı olduğumu söyler.	Çok Düşük(1)	17	2,588	,067	
	Düşük (2)	269	2,000		
	Orta(3)	561	2,078		
	Yüksek(4)	166	2,210		
	Çok Yüksek(5)	19	2,473		
	Total	1032	2,095		
Birden sinirlenirim.	Çok Düşük(1)	17	3,764	,060	
	Düşük (2)	269	3,171		
	Orta(3)	561	3,251		
	Yüksek(4)	166	3,397		
	Çok Yüksek(5)	19	3,789		
	Total	1032	3,285		
Biri çok üzerime geldiğinde ona vurabilirim.	Çok Düşük(1)	17	3,588	,003	
	Düşük (2)	269	2,888		2-5=,09
	Orta(3)	561	2,869		3-5=,03
	Yüksek(4)	166	2,813		4-5=,05
	Çok Yüksek(5)	19	4,000		
	Total	1032	3,030		
Hayatın bana adaletli davranmadığını düşünüyorum.	Çok Düşük(1)	17	3,882	,067	
	Düşük (2)	269	2,981		
	Orta(3)	561	3,044		
	Yüksek(4)	166	2,849		
	Çok Yüksek(5)	19	3,473		
	Total	1032	3,030		
Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur	Çok Düşük(1)	17	2,294	,004	
	Düşük (2)	269	1,806		2-5=,03
	Orta(3)	561	1,802		3-5=,05
	Yüksek(4)	166	1,933		4-5=,03
	Çok Yüksek(5)	19	2,789		
	Total	1032	1,930		
Sakin biriyim	Çok Düşük(1)	17	2,176	,008	1-3=,02
	Düşük (2)	269	3,115		1-4=,01

	Orta(3)	561	3,224		3-1=,02
	Yüksek(4)	166	3,283		4-1=,01
	Çok Yüksek(5)	19	2,631		
İnsanların yüzüne gerçek fikirlerimi söylerim	Çok Düşük(1)	17	3,941	,946	
	Düşük (2)	269	3,962		
	Orta(3)	561	4,048		
	Yüksek(4)	166	3,921		
	Çok Yüksek(5)	19	3,894		
Genelde kıskanç biriyim	Çok Düşük(1)	17	3,529	,211	
	Düşük (2)	269	2,799		
	Orta(3)	561	2,967		
	Yüksek(4)	166	3,060		
	Çok Yüksek(5)	19	3,000		
Haklarımı korumak için şiddete başvururum	Çok Düşük(1)	17	3,117	,001	1-2=,02
	Düşük (2)	269	2,111		2-5=,03
	Orta(3)	561	2,158		3-5=,02
	Yüksek(4)	166	2,096		4-1=,02
	Çok Yüksek(5)	19	3,105		5-4=,01
Yabancılara güvenmem	Çok Düşük(1)	17	3,470	,248	
	Düşük (2)	269	2,706		
	Orta(3)	561	2,803		
	Yüksek(4)	166	2,590		
	Çok Yüksek(5)	19	2,526		
İnsanlar bana nazik davranırsa ne isteyecek diye merak ederim	Çok Düşük(1)	17	3,705	,287	
	Düşük (2)	269	3,037		
	Orta(3)	561	3,114		
	Yüksek(4)	166	3,072		
	Çok Yüksek(5)	19	3,473		
İstedığimi elde edemediğimde kızgınlığımı gösteririm	Çok Düşük(1)	17	3,882	,010	1-2=,00
	Düşük (2)	269	2,750		2-1=,00
	Orta(3)	561	2,764		3-1=,02
	Yüksek(4)	166	2,789		4-1=,01
	Çok Yüksek(5)	19	3,210		
Bir çok insandan daha çok kavga ederim	Çok Düşük(1)	17	2,823	,003	1-2=,01
	Düşük (2)	269	1,869		2-1=,01
	Orta(3)	561	1,898		3-1=,04
	Yüksek(4)	166	1,831		4-1=,01
	Çok Yüksek(5)	19	2,578		
Beni rahatsız edenlere surarak, tepki vermeyerek ilgilenmem.	Çok Düşük(1)	17	2,352	,715	
	Düşük (2)	269	2,832		
	Orta(3)	561	2,836		
	Yüksek(4)	166	2,879		
	Çok Yüksek(5)	19	2,789		
Arkadaşlarımla aynı fikirde değilsem açıkça söylerim	Çok Düşük(1)	17	4,294	,929	
	Düşük (2)	269	4,137		
	Orta(3)	561	4,206		
	Yüksek(4)	166	4,162		
	Çok Yüksek(5)	19	4,157		
KİS_ort	Çok Düşük(1)	17	3,294	,001	1-2=,00
	Düşük (2)	269	2,811		2-1=,00
	Orta(3)	561	2,871		3-1=,02
	Yüksek(4)	166	2,859		4-1=,02
	Çok Yüksek(5)	19	3,193		5-2=,04

Tablo-5: Aile Geliri İle AİS Soruları ANOVA Analizi

		N	X	P	Post Hoc
Evde annem ve babam birbirleriyle bağırarak konuşurlar	Çok Düşük(1)	17	2,5294	,022	
	Düşük (2)	269	1,8699		
	Orta(3)	561	1,7629		

	Yüksek(4)	166	1,8133		
	Çok Yüksek(5)	19	2,1053		
	Total	1032	1,8178		
Babam çok sinirlendiğinde anneme fiziksel şiddet uygular	Çok Düşük(1)	17	2,4118	,022	
	Düşük (2)	269	1,6729		
	Orta(3)	561	1,6738		
	Yüksek(4)	166	1,7470		
	Çok Yüksek(5)	19	2,0000		
Annem çok sinirlendiğinde babama fiziksel şiddet uygular	Çok Düşük(1)	17	2,3529	,000	
	Düşük (2)	269	1,5762		
	Orta(3)	561	1,5187		
	Yüksek(4)	166	1,5060		
	Çok Yüksek(5)	19	2,2105		
Annem veya babam hata yaptığım zaman beni azarlarlar.	Çok Düşük(1)	17	3,8824	,000	1-2=,020
	Düşük (2)	269	2,5056		2-1=,020
	Orta(3)	561	2,4492		3-1=,006
	Yüksek(4)	166	2,2892		
	Çok Yüksek(5)	19	2,6842		
Annem veya babam işleri yoğun olduğu için benimle az ilgilenirler.	Çok Düşük(1)	17	2,8824	,002	1-4=,002
	Düşük (2)	269	2,0818		2-4=,004
	Orta(3)	561	1,9394		3-4=,011
	Yüksek(4)	166	1,8434		4-3=,011
	Çok Yüksek(5)	19	2,4737		
Annem veya babam (işleri yoğun olmasına rağmen) ihtiyacım olduğunda ödevlerime yardımcı olurlar	Çok Düşük(1)	17	2,0588	,001	
	Düşük (2)	269	2,6691		
	Orta(3)	561	2,8057		
	Yüksek(4)	166	3,2530		
	Çok Yüksek(5)	19	2,9474		
Anne veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşıyorum	Çok Düşük(1)	17	2,6471	,081	
	Düşük (2)	269	3,1264		
	Orta(3)	561	3,1747		
	Yüksek(4)	166	3,4639		
	Çok Yüksek(5)	19	3,4737		
Evde istediğim kadar TV izleyebilirim	Çok Düşük(1)	17	2,7059	,034	
	Düşük (2)	269	2,0223		
	Orta(3)	561	2,0374		
	Yüksek(4)	166	2,0482		
	Çok Yüksek(5)	19	2,8421		
AİS_ort	Çok Düşük(1)	17	2,7190	,000	
	Düşük (2)	269	2,3007		
	Orta(3)	561	2,2676		
	Yüksek(4)	166	2,3548		
	Çok Yüksek(5)	19	2,7251		

Tablo-6: Aile Geliri İle LİS Soruları ANOVA Analizi

		N	X	P	Post Hoc
Okulda, arkadaşlarım veya diğer öğrenciler tarafından sözlü şiddete uğrarım	Çok Düşük(1)	17	3,4765	,034	
	Düşük (2)	269	3,2335		
	Orta(3)	561	2,1872		
	Yüksek(4)	166	2,2048		
	Çok Yüksek(5)	19	2,4737		
	Total	1032	2,1550		
Okulda, bazı öğretmen veya idareciler bana sözlü şiddet uygularlar.	Çok Düşük(1)	17	3,2941	,000	1-2=,001
	Düşük (2)	269	2,0149		2-5=,041

	Orta(3)	561	2,0624		3-1=,002
	Yüksek(4)	166	2,2289		4-1=,014
	Çok Yüksek(5)	19	2,8947		5-2=,041
Öğretmenim, beni notla tehdit eder.	Çok Düşük(1)	17	3,1765	,034	
	Düşük (2)	269	2,3717		
	Orta(3)	561	2,3850		
	Yüksek(4)	166	2,4759		
	Çok Yüksek(5)	19	3,2105		
Öğretmenim, sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar	Çok Düşük(1)	17	3,5882	,006	1-2=,032
	Düşük (2)	269	2,5056		
	Orta(3)	561	2,6595		
	Yüksek(4)	166	2,3976		4-1=,016
	Çok Yüksek(5)	19	3,1053		
Hata yaptığım zaman öğretmenim bana fiziksel şiddet uygular.	Çok Düşük(1)	17	3,0588	,000	1-2=,002
	Düşük (2)	269	1,8364		
	Orta(3)	561	1,9305		3-1=,004
	Yüksek(4)	166	1,9157		4-1=,006
	Çok Yüksek(5)	19	2,6842		
Okul çevresinde uyuşturucu madde, sigara, hap vs. satanlar vardır	Çok Düşük(1)	17	3,2353	,025	1-2=,021
	Düşük (2)	269	2,1450		
	Orta(3)	561	2,1426		3-1=,017
	Yüksek(4)	166	2,1627		4-1=,028
	Çok Yüksek(5)	19	2,5789		
Okul çevresinde yolumuzu kesip harçlıklarımızı bizden zorla alan kişi veya gruplar bulunmaktadır	Çok Düşük(1)	17	1,8235	,033	
	Düşük (2)	269	1,7695		2-5=,012
	Orta(3)	561	1,7897		3-5=,013
	Yüksek(4)	166	1,8313		4-5=,029
	Çok Yüksek(5)	19	2,6842		
Okula gidip gelirken tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım	Çok Düşük(1)	17	2,1176	,076	
	Düşük (2)	269	1,9405		
	Orta(3)	561	2,0463		
	Yüksek(4)	166	2,0000		
	Çok Yüksek(5)	19	1,7895		
LİS_ort	Çok Düşük(1)	17	2,8088	,000	1-2=,001
	Düşük (2)	269	2,0771		2-5=,007
	Orta(3)	561	2,1504		3-5=,024
	Yüksek(4)	166	2,1521		4-5=,034
	Çok Yüksek(5)	19	2,6776		

5. Sonuç

Genç nesil, psikolojik yapıları güçlendirilerek korunması ve kollanması gereken en kıymetli varlıklarımızdır. Gençliğimizi şiddet içeren davranışlardan ve şiddet ortamlarından uzaklaştırmak herkesin en önemli görevidir. Son yıllarda yapılan araştırmalar Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye de de ortaöğretim öğrencileri arasında şiddet içeren faaliyetlerin arttığını göstermektedir. Madde kullanım yaygınlığı, fiziksel ve cinsel şiddet olayları bölgelere göre değişmekle birlikte genel olarak artış göstermektedir. Bu nedenle risk faktörlerinin belirlenmesi, koruyucu önlemlerin alınması açısından önem kazanmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu, yaşamlarında şiddetin var olduğunu ve bunu sıklıkla arkadaş ve okul ortamında yaşadıklarını belirtirken, şiddeti daha çok “dayak ve kavga” olarak fiziksel boyutuyla tanımlamışlardır. Ağz dalaşı, lâf atma, alay etme, öğretmenlerin kızması vb. davranışları daha az derecede şiddet olarak algılamakta hatta şiddet olarak değerlendirmemektedirler.

Hızlı sosyal değişim sürecinde toplumlarda bireye değişen ve gelişen rolleri öğretmede kitle iletişim araçları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu ortamlarda internet ağlarının yaygın bir şekilde kullanılması verilmek istenen mesajların kolayca paylaşılmasını sağlamaktadır. Medyada haber olarak verilen şiddet ve sapma eylemleri gerçek bir durumu yansıtırken diğer yandan eyleme maruz kalmamış izleyicilere şiddet içerikli görseller sunmak fiilen şiddetin uygulanması anlamına da gelmektedir şeklinde literatür de ifade edilen durum çalışmada; öğrencilerin büyük çoğunluğunu şiddeti futbol maçları, medya, arkadaş ve okul ortamında gözlemlediklerini ifade etmeleri ile desteklenmektedir.

Literatürde yer alan birçok yıllar öncesine ait ya da daha güncel çalışmalarda şiddet kavramının; ekonomik, sosyal ailevi boyutlarından bahsedilmektedir. Çalışmada, öğrencilerin şiddet yaşama konusunda risk grubu oluşturduğu, cinsiyetin, sınıfın, özellikle babanın ve annenin işsiz olmasının, aile içi davranışın, ekonomik durumun, şiddet eğiliminde etkili faktörler olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç literatürü desteklemektedir.

Şiddet sorununun önemli özelliklerinden biri, kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Şiddet uygulayan yetişkinlerin büyük bölümünde çocuklukta aile içi şiddete maruz kalma öyküsü saptanmaktadır. Öğrencilerin bazılarının şiddetin şiddetle önlenebileceği görüşünde olmaları be nedene bağlı olabileceği düşünülmektedir ve şiddet döngüsünün kırılması için müdahale edilmesi gereken bir nokta olarak görülmektedir.

Gençlerin öğrenim gördüğü okullarda şiddet nedenleri arasında boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersizliği, kız arkadaş sorunu, yaşa özgü risk alma davranışları, yoksulluk, okul sevgisinin düşük düzeyde olması, disiplin cezalarının caydırıcı olmaması, öğretmen ilgisizliği, bilinçlendirici ve farkındalık yaratıcı eğitimlerin verilmemesi, sosyal aktivite yetersizliği şiddetin artmasının başlıca etkenleri olarak belirlenmiştir.

KİS soruları arasında şiddet içerikli olanlara genellikle çok düşük ve düşük gelir grubundakilerin sık sık şeklinde cevap vermeleri hem çevresel olarak hem de ekonomik etkenlerin gençler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Yine lisede şiddet olaylarını sık sık yaşayan ve yaşatan grubun çok düşük ve düşük gelir grubundaki öğrencilerden oluşması şiddetin ekonomik etkisinin sadece aile içi ya da çevreyle sınırlı olmadığını okul içerisinde de etkisini gösterdiğini kanıtlamaktadır.

Gençler eğlenmek, sosyal ve duygusal gereksinimlerini gidermek, sorunlarından uzaklaşmak, heyecan aramak gibi çok değişik nedenlerle madde kullanmayı deneyebilirler. Gençlerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına zemin hazırlayan çok sayıda risk etkeni tanımlanmaktadır. Bunlardan biri aile ve gencin geliridir. Çalışmada, yüksek ve çok yüksek gelire sahip ailelerin çocukları ise, okul içi ve okul dışı ortamlarda farklı tehlikeler ve farklı şiddet türleri ile karşılaşmaktadır sonucuna ulaşılmıştır. En büyük tehdit uyuşturucu vb. yasadışı ürünleri satan kişilerin hedeflerine girmelerine, geliri yüksek ailelerin çocuklarının harçlıklarının da yüksek olacağı beklentisi bu gruptaki öğrencilerin riskli grup olmalarına neden olmaktadır. Ayrıca tehdit küfür alay etme gibi sözel şiddet olaylarını ve dayak gibi fiziki şiddet olaylarına maruz kalmalarına da yol açmaktadır. Düşük ve yüksek gelir grubundaki gençlerin öğrencilerin her ikisi de farklı şiddet olayları ile karşı karşıyadır. Ekonomik durum şiddeti kesinlikle olumsuz olarak etkilemektedir. Düşük gelir grubundaki öğrenciler çevresel faktörlerle şiddete alışık ve meyilli olmaktadır.

Şiddetin yaygınlaşarak devam etmesi, toplum bireylerinde çeşitli sağlık sorunlarına ve toplumun sosyal yapısında aksaklıklara neden olarak, toplumun geleceğinin sağlam temellere dayanmasını engelleyeceği bu çalışma ve diğer çalışmalarla desteklenmiştir. Gençlerin sağlığa ve bedene zararlı davranışlar geliştirmemesi, olumlu sosyal ilişkiler kurarak psiko-sosyal gelişimlerini sürdürmesi gereksinimi vardır ve bunun sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu ve bir çok çalışmadan elden edilen sonuçlar baz alınarak özellikle okul ortamında çocuklara iyi vakit geçirecekleri sosyal faaliyetlerin sağlanması, toplumdaki tehlike ve tehditlere karşı aile ve öğrencilerin konferans vb. ile bilinçlendirilmesi, şiddet eğilimi yüksek öğrencilerle özel olarak ilgilenilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin dışarıdaki tehlikelere maruz kalmayacakları şekilde evlerine ulaşmalarının sağlanması, çok düşük gelir grubunda yer alan gençlerin eğitimlerine

devam etmeleri ve şiddetten uzak durmaları için özel ve devlet bursları ile desteklenmeleri, kötü çevre faktörlerini engellemeye yönelik olarak yatılı okul sayısının artırılmasının acil alınması gereken önlemler arasında olduğu düşünülmektedir.

Şiddet konusunda ailelere büyük sorumluluklar düştüğünden, çocuklarına aynı duyarlılık ve istekle, ekonomik ve psikolojik yönden destek olmalı, bu ilgi ve yardımı ailesinden bulamayan gençlerimize bulunduğu kurumun-okulun destek verebilmesi şiddetin önlenmesi için gerekli görülmektedir.

Kaynakça

- Avcı, R. Ve Güçray, S. S. (2010). Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, aile bireylerine ilişkin problemler, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 10, 45-76.
- Avrupa Konseyi. (2002). Okullarda şiddetin önlenmesi ve şiddetle mücadele için yerel ortaklıklar. Konferans Sonunda Kabul Edilen Sonuç Bildirgesi, Fransa, 2-4, Aralık.
- Birimoğlu, C. (2012). Gaziantep Üniversitesinin Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Şiddete Bakış Açılırları.
- Chase KA., O' Leary K. D, Heyman R E. (2001). Categorizing Partner-Violent Men Within The Reactive-Proactive Typology Model, 69(3), 567-572.
- Çakır, M. (2007). İslam Hukuku Açısından Şiddet Ve Terör Olgusu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Deveci, S. E., Acik, Y., & Ayar, A. (2007). A Survey Of Rate Of Victimization And Attitudes Towards Physical Violence Among School-Aged Children İn Turkey. Child: Care, Health And Development, 34 (1), 25-31.
- Eke, C. Y., Ve Ögel, K. (2006). İstanbul'daki Okullarda Suç Ve Şiddetin Yaygınlığı. I. Şiddet Ve Okul: Okul Ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri. İstanbul: Duman Ofset, S.22.
- Everett, S.,And Price, J. (1995). Students' Perceptions Of Violence İn The Public Schools: The Met Life Survey. Journal Of Adolescent Health, 17, 345-352.
- Filiz,H. (2000). Cumhurbaşkanlığının Üniversite Sorunları Raporu, 26 Mart, Ankara.
- Gelbal S. (2006). Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Mevcut Uygulamalar Ve Sonuçları. Türk Eğitim Derneği Kitapçığı. Ankara, 28-31.
- Güney C. (2008). Şiddetin Bahanesi Olmaz. Tepe Yayınları, Arı Matbaası; İstanbul, 144-151.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Kalma Türünün Ve Sıklığının Depresyon, Kaygı Ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1), 1-13.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs, 30 (1), 47-70.

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2016). Ortaöğretim İzleme ve Değerlendirme Raporu, <http://www.meb.gov.tr/liselere-yonelik-degerlendirme-raporu-yayimlandi/haber/12227/tr>, E.T: 03.01.2019.
- Miller, A. K. and Chandler, K. (2004). Violence In U. S. Public Schools. 2000 School Survey On Crime And Safety, National Center Of Education Statistics.
- November, www.Apa.Org/Books/431639a.Html - 7k – E. T:02.01.2019.
- Özcebe, H., Üner, S. ve Çetik, H. (2006), Adölesanlarda Şiddet Davranışları (Üç Lise, Ankara, 2004). I. Şiddet Ve Okul: Okul Ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri. İstanbul: Duman Ofset, S.27.
- Özerkmen, N. (2012). Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet. Akademik Bakış Dergisi, (28): 1-19.
- Pietzak, D., Petersen, G. J. And Speaker, K. M. (1998). Perception Of School Violence By Elementary And Middle School. Professional School Counseling, 1(4), 23-29.
- Pişkin, M. (2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı. VII. Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri, Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Roberts G. Response of Health Professionals to Domestic Violence in Emergency Departments, www.Aic.Gov.Au/Publications/Proceedings/27/Robert.s.Pdf, E. T. 01.01.2019.
- Sevim Y. ve Ataş S. (2015). Üniversite Gençlerinde Şiddet Eğilimliliği Ve Öğrencilerin Aile İçi Şiddete Bakış Açıları, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25 (1),285-302.
- Quinn, G., Bell-Ellison, B., Loomis, W., & Tucci, M. (2007). Adolescent Perceptions Of Violence: Formative Research Findings From A Social Marketing Campaign To Reduce Violence Among Middle School Youth. Public Health, 121 (5), 357-366.
- The National School Safety Center, <http://www.Schoolsafety.Us/School-Crime-And-Violence-Statistics-P-9.html>_E.T: 03.08.2018.
- Tuncay S. (2000). Türkiye’de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu” Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Güz, 1 (1).
- Turan İ. (2013),Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri, Atatük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 40, 271-293.
- U.S. Department Of Education. Crime, Violence, Discipline, And Safety In U.S. Public Schools. Findings From The School Survey On Crime And Safety: 2005-06. Retrieved September 27, 2007. From [Http://Nces.Ed.Gov/Pubsearch](http://Nces.Ed.Gov/Pubsearch). Et: 08.10.2018.
- Vahip I. (2002). Evdeki Şiddet Ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış, Türk Psikiyatri Dergisi, 13(4): 312-319.
- Yarman, S. (2000). Cumhurbaşkanlığının Üniversite Sorunları Raporu, 26 Mart, Ankara.
- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2006). İlköğretim Okullarında Zorbalığın İncelenmesi. I. Şiddet Ve Okul: Okul Ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri. İstanbul: Duman Ofset.

